

L'ARQUEOLOGIA PREHISTÒRICA,
PROTOHISTÒRICA I CLÀSSICA
A LA ZONA DE L'ANTIC COMTAT DE BESALÚ
Estat de la qüestió

M. Aurora Martin i Ortega

Història de la investigació

Aquest treball constitueix una síntesi de l'estat de qüestió de l'Arqueologia Prehistòrica, protohistòrica i Clàssica en el territori del Comtat de Besalú. Així, doncs, agafarem com a límits territorials els d'aquest, "grosso modo", encara que, com es veurà més endavant, hi ha dues zones clarament diferenciades per la seva orografia, fet que ha condicionat en gran manera respostes diferents de l'establiment humà en alguns dels diversos períodes del seu desenvolupament.

L'Arqueologia és una ciència relativament moderna, i a Catalunya, les comarques de Girona són les que han donat les notícies, amb constància escrita sobre aquest tema, des de més antic. I també allà on es varen desenvolupar els primers treballs més o menys organitzats en el camp de l'excavació arqueològica.

Dins l'àmbit de l'Arqueologia Clàssica, hi ha a la comarca de l'Alt Empordà, i per tant molt pròxima, el jaciment d'Empúries, lloc del que sempre s'havia tingut constància, i així es troba citat pel bisbe Margarit, pels cronistes Geroni Pujades, Pere de Marca i el Pare Flórez, pels viatgers erudits Antoni Ponz i Jaubert de Passà, per Vega i Sentmenat, i per l'erudit local Josep de Maranges i de Marimón, que li va dedicar un estudi monogràfic ja l'any 1803. L'any 1879 es va publicar una altra monografia sobre el mateix, obra de J. Botet i Sisó. Tot aquest interès envers les ruïnes d'Empúries es va concretar en l'inici d'excavacions científiques en el lloc a partir de l'any 1908, si bé precedides per altres de descontrolades en la seva major part, ja des de meitats del s. XIX ⁽¹⁾.

En el camp de l'Arqueologia Prehistòrica, l'inici de l'interès científic a Catalunya es veu reflectit precisament sobre jaciments, restes arqueològiques i troballes esporàdiques, al territori de l'antic Comtat de Besalú. L'any 1866 el pare Catà va descobrir el jaciment de la Bora Gran d'en Carreras de Serinyà. El 1871 Alsius va iniciar-hi els treballs d'excavació i va visitar la cova dels Encantats, de Serinyà també ⁽²⁾. L'any 1872 el Centre Artístic d'Olot va explorar la necròpolis del Pla de Gibrella, publicada juntament amb el menhir de Santa Pau per Vayreda i Saderra ⁽³⁾, el primer dels quals més tard també ho va donar a conèixer a la revista "La Il·lustración de Madrid".

La importància d'alguns dels jaciments descoberts i explorats, concretament de la Bora Gran, despertà l'interès d'investigadors estrangers, i l'any 1886 es va publicar a la "Revista de Gerona" una traducció de l'article del prehistoriador francès E. Harlé, que diu que ha parlat amb el gran especialista G. de Mortillet, que l'ha classificada com "inqüestionablement magdaleniana" ⁽⁴⁾.

El 1887 Alsius va descobrir a Mata, prop de Banyoles, la mandíbula d'un individu pre-neandertalià. Aquesta troballa va sentar l'evidència d'un important i antic poblament prehistòric en la zona.

En canvi, les troballes d'objectes arqueològics pertanyents a cultures històriques no va tenir cap repercussió en el camp del coneixement científic, i van restar durant molt de temps com a meres anècdotes. P. ex. les de l'any 1872, d'un tresoret de monedes a les Planes i del 1880-81, d'un altre tresoret de 1000 dracmes, 50 denaris romans i 1 d'ibèric a Segueró (Beuda).

La diferència entre els coneixements en els camps de l'Arqueologia Prehistòrica i la Clàssica, és, doncs, evident ja des d'aquesta primera etapa de la investigació.

També des d'aquest moment hi ha hagut un desfasament en els coneixements entre dues zones:

- La de Banyoles i els seus entorns, oberta cap a les planes litorals, que és una de les millors conegudes arqueològicament de Catalunya, en especial pel que fa al Paleolític, del qual ha estat una zona capdavantera, quant a la recerca, a casa nostra.

- La de l'actual comarca de la Garrotxa, dintre la qual, en els darrers anys també s'ha establert una diferenciació entre dues àrees, la de la vall del Llierca i les confluents d'Oix i Sant Aniol, de la que cada vegada tenim més dades, i la resta de la comarca, de la que els nostres coneixements són bastant esporàdics i aïllats. Possiblement aquestes diferències siguin degudes, com senyala l'equip de recerca format a l'entorn del Museu d'Olot, a part que l'Alta Garrotxa és una zona de coves, que oferien bones condicions d'habitació, al fet que aquest tipus de jaciments fan més puntuals els llocs de recerca dels establiments humans, que esdevenen més fàcils de localitzar, i també que els jaciments a l'aire lliure són més difícils de trobar a causa de la vegetació⁽⁵⁾. Per tant no és pas segura una inexistència dels jaciments que, per ara, i en absència de bones prospeccions, hem d'acceptar amb cautela.

La recerca arqueològica al territori del Comtat de Besalú ha sofert una sèrie d'alts i baixos, però la podem dividir en tres etapes:

1.- La que va des dels primers treballs, a partir dels anys 60-70 del segle passat, fins a la Guerra Civil.

2.- Una altra que abraça els anys 1940-60, i en la qual podem incloure, encara que cronològicament siguin anteriors, els treballs que va realitzar el Dr. Corominas a la Bora Gran, amb el garbellat de les terres d'excavacions anteriors.

3.- Finalment una darrera que s'inicia cap al 1970-75, un fet significatiu de la qual és la compra per part de la Diputació de Girona del Paratge del Reclau de Serinyà, que ha ampliat en gran manera el camp dels nostres coneixements sobre la Prehistòria de Catalunya.

Les noves excavacions han anat acompanyades del reestudi dels materials d'excavacions velles i d'alguns treballs de síntesi i estats de qüestió⁽⁶⁾.

1ra. etapa.- A part dels descobriments i treballs esmentats, n'hi ha alguns altres, com ara el descobriment d'una estació romana a Santa Llogaia del Terri, de la qual es conserva un dolium en el Museu Arqueològic de Girona⁽⁷⁾. El 1907

Bosoms reemprèn les excavacions a la Bora Gran, i recull una magnífica col·lecció d'objectes magdalenians, que avui es troba també al Museu Arqueològic de Girona, dipositada per l'Associació d'Amics dels Museus.

És un període que es caracteritza perquè es va realitzar simplement una recollida de materials, sense plantejaments científics previs. Les troballes es veuen reflectides en una sèrie de publicacions que es daten entre 1870 i 1915 més o menys, i que en una primera etapa varen aparèixer, a part d'en alguna revista local, a la "Revista de Gerona" molt sovint.

D'aquest període, potser el fet més remarcable sigui la troballa de la mandíbula de Banyoles, que va despertar tant d'interès en el món científic del moment. Es varen produir tota una sèrie d'estudis sobre ella: Cazurro, el 1909, Harlé el 1912, Hernández Pacheco i Obermaier el 1915, Bonarelli i Boule el 1916, i Sergi el 1917.

A partir del 1915 hi ha una mena de buit, cobert només per alguns treballs i descobriments del Dr. Danés en els Ermitons i la Cova del Bisbe, publicats anys més tard ⁽⁸⁾, o la troballa casual d'una vil·la romana, la de Vilauba, descoberta en eixamplar la carretera de Pujarnol.

2na. etapa.- Una segona etapa, de treballs realitzats ja amb una visió científica dels problemes, és la iniciada pel Dr. Josep M. Corominas. Entre 1930 i 1935 aquest investigador va garbellar les terres de les primeres excavacions realitzades a la Bora Gran. Les seves troballes de micròlits que acompanyaven la resta de la indústria magdaleniana que havien descobert els seus antecessors, varen permetre un coneixement molt més complet d'aquest període a Catalunya.

A partir dels anys 40 es varen iniciar els primers treballs a la zona del Reclau a Serinyà, i també els del Castell de Porqueres, un dels jaciments més interessants per a l'estudi de l'època ibèrica i romana al NE de Catalunya ⁽⁹⁾.

En aquesta etapa hi varen treballar, activament, a més del Dr. Corominas, el Dr. Pericot, que era Comissari Provincial d'Excavacions, i altres arqueòlegs de la Universitat de Barcelona: Maluquer de Motes, Palol, Oliva, etc.

Correspon a aquest període la identificació del Paleolític Mig a la Cova de Mollet I, la troballa de diversos jaciments a la comarca de la Garrotxa: cova del Cadabre a Sadernes, el 1947; el dolmen de Pujarnol el 1953; la vil·la romana de Can Ring, a Besalú, el 1959; el dolmen del Puig del Moro el 1964; el poblat ibèric de la Palomera a la divisòria de les valls de Finestres i Mieres el 1965; els jaciments epipaleolítics de Coma d'Infern i el Roc de la Melca el 1966, entre altres ⁽¹⁰⁾.

3ra. etapa.- Des d'inicis dels anys 70, la recerca arqueològica a Catalunya ha anat experimentant una renovació que l'ha afectada en profunditat, encara que de manera lenta i, per ara, parcial. Aquest és un camí en el qual falta molt per fer, però que ens està donant una visió cada dia més àmplia de la vida de l'home en les èpoques més reculades de la seva Història.

El plantejament científic dels treballs a realitzar, l'aplicació d'una metodologia de treball cada vegada més acurada i exigent, i la utilització de les ciències auxiliars de què disposa actualment l'arqueòleg, ens van donant un seguit de dades que ens permetran anar cobrint les llacunes que tenim en els coneixements de la

Prehistòria i de la Història Antiga. Aquests nous mètodes, naturalment també han estat aplicats a la recerca en aquesta zona.

El 1970, un equip de la Universitat de Barcelona, dirigit per les Dres. Muñoz i Pericot, va portar a terme una excavació a la Cova dels Ermitons de Sadernes, amb la identificació de Paleolític Mitjà ⁽¹¹⁾.

La compra del Paratge del Reclau l'any 1975 per part de la Diputació de Girona, amb la formació d'un equip internacional d'especialistes dirigit per l'arqueòleg del Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació, Narcís Soler, juntament amb els Professors H. de Lumley i E. Ripoll, va suposar la cristallització definitiva de tot un seguit de treballs iniciats en el lloc en els anys immediatament anteriors, i que no havien pogut tenir continuïtat per falta de mitjans. Actualment també treballen en aquest territori dos grups d'investigadors més: els dels Museus d'Olot i Banyoles.

Tot això ha permès que en els darrers anys s'hagi avançat considerablement en el coneixement de la Prehistòria i l'Arqueologia del Comtat de Besalú. Aquestes investigacions s'han reflectit en la publicació de monografies i diversos treballs de síntesi que ens permeten de tenir una visió de conjunt. Entre les primeres cal fer esment dels articles publicats a les *Actes de la IIIa. Assemblea d'Amics del Comtat de Besalú* i les memòries d'excavació de jaciments d'aquesta zona a *Les Excavacions Arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Com a treballs de síntesi i estats de qüestió podem citar *El Paleolític a les comarques Gironines*, de 1.976; *Els primers grups humans de la Garrotxa*, del Museu d'Olot, de l'any 1981; *L'Arqueologia a Catalunya, avui*, catàleg de l'exposició organitzada pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de l'any 1982, o els treballs de J. Tarrús "L'Alta i la Baixa Garrotxa del Neolític al Calcolític", i d'E. Pons i A. Toledo "Estat de la qüestió de l'Edat del Bronze a les comarques de la Garrotxa i el Ripollès" a l'*XIè. Symposium de Prehistòria Peninsular*, de Vic, 1.982.

Estat actual dels coneixements

El *Paleolític Inferior* va ser identificat a Catalunya en època recent, a principis dels anys setanta, a causa, en certa manera, de les importants troballes efectuades en aquest camp a la Catalunya Nord en la dècada anterior. El reestudi de materials d'excavacions velles, fet per H. de Lumley i E. Ripoll ⁽¹²⁾, i sobretot les actives prospeccions de J. Canal, varen donar impuls a la identificació d'aquest període a casa nostra.

Les troballes realitzades fins ara sembla que permeten afirmar que la zona a la qual ens referim va estar ocupada per l'home ja des del Paleolític Inferior. Les erupcions volcàniques que varen afectar la Garrotxa no varen impedir l'ocupació humana del lloc, encara que puguin haver cobert alguns dels jaciments arqueològics ⁽¹³⁾.

Dintre d'aquest període cal situar-hi la mandíbula pre-neandertaliana de Banyoles. La cova de Mollet I ha donat fauna pre-wurminiana, probablement associada a indústria.

Del *Paleolític Mitjà* en tenim força més dades, i més segures, ja que la major part de les restes han estat trobades a l'interior de coves, en estratigrafia.

L'home de Neandertal, autor de la indústria mosteriana, va ocupar tot el territori català, des de les zones muntanyenques fins a la costa. Sembla que a l'hora d'escollir, els neandertals tenien preferència per les coves situades sobre els rius, o a la vora d'aquests ⁽¹⁴⁾, com ara les de Serinyà, sobre el Serinyadell, o la cova dels Ermitons, a la vall del Llierca, datada fa uns 36.500 anys.

A Serinyà, d'aquest període s'han localitzat les coves de Mollet I i Mollet III, l'Arbreda i l'Arbreda II. Un altre jaciment és el de Santa Elena de la Barroca, a Sant Aniol de Finestres ⁽¹⁵⁾.

Pel que fa al *Paleolític Superior*, trobem que la zona de Serinyà és la millor coneguda de Catalunya i la única en la qual els jaciments coneguts donen una seqüència estratigràfica completa d'aquest període.

L'hàbitat és bàsicament en coves i l'activitat econòmica principal continua essent la cacera, completada amb la recol·lecció.

A Serinyà, la cova de l'Arbreda ha donat una seqüència que va des del Paleolític Mitjà, el Mosterian, fins a època Neolítica. Falten només el Magdalenian, que ve completat pels nivells d'aquesta època trobats a la Bora Gran, i l'Epipaleolític, que es coneix, p.ex. a la Cova d'en Pau. L'Arbreda, que la va començar a excavar el Dr. Corominas, està en procés d'estudi actualment per l'equip dirigit per N. Soler, i pot donar moltes sorpreses encara, ja que sota els nivells de Paleolític Mitjà coneguts fins ara continuen els sediments ⁽¹⁶⁾.

És important també la cova del Reclau Viver, que té una seqüència que va des del Protoaurinyan fins al Solutrià, amb nivells post-glacials, neolítics, de l'edat del Bronze, ibèrics i romans ⁽¹⁷⁾.

Altres coves de Serinyà amb materials del Paleolític Superior són la cova d'en Pau, Davant Pau, Pau II, Pau III, Mollet I, Mollet III, Cau del Roure, etc.

Fora de Serinyà el panorama canvia, ja que a tota la Garrotxa només es coneixen dos jaciments que corresponen al Paleolític Superior: el Roc de la Melca, a Sant Aniol de Finestres, amb Gravetià Final, datat pel mètode de RC - 14 al 20.900 + - 400 BP ⁽¹⁸⁾, i algunes peces lítiques procedents de Batet, que poden ser del Paleolític Superior o de l'Epipaleolític ⁽¹⁹⁾.

L'*Epipaleolític*, situat entre el Paleolític Superior i el Neolític, es troba representat també a les coves de Serinyà i a la Garrotxa, en el jaciment de Coma d'Infern, a les Planes. No en tenim datacions absolutes, però en canvi coneixem les d'alguns jaciments d'àrees veïnes, p. ex. Sota Palou, un campament sobre terrassa fluvial situat a Campdevàrol, en el Ripollès, que ha donat una data de 8520 + - 150 BP i el Cingle Vermell, a Vilanova de Sau, a la comarca d'Osona, amb una data de 9760 + - 160 BP.

Els hàbitats de l'Epipaleolític es situen en baumes o a l'aire lliure. El sistema econòmic continuava essent, igual que en el període anterior, depredador.

El *Neolític* apareix a Catalunya cap al 5.000, i representa un canvi total en la vida de l'Home, ja que passa d'una economia de destrucció a una de producció, basada en l'agricultura i la ramaderia, encara que la domesticació d'animals és possible que s'iniciés ja en el 7è. mil·lenari.

Aquestes noves activitats produiran un seguit de canvis. L'obtenció d'excedents alimentaris permetrà a l'Home la sedentarització, cosa que produirà un augment demogràfic, també la tendència a la divisió del treball, i l'aparició de noves creences religioses. Així mateix es fa evident el comerç, per l'aparició de sílex o calaïta trobats lluny de les seves zones originàries. L'utilitatge s'adapta a les necessitats que plantegen les noves activitats econòmiques.

L'economia d'aquesta zona, determinada per l'orografia i el paisatge abrupte, tant en el Neolític com en el període posterior, l'Edat del Bronze, es basa essencialment en la ramaderia ⁽²¹⁾. La transhumància i la cacera són algunes de les activitats més freqüents. L'hàbitat és en cova bàsicament ⁽²²⁾.

El primer Neolític català, en les seves fàcies Cardial, Epicardial i Montboló, desenvolupades entre el 5000 i el 3.500 a.C., es troba a:

- Cardial o Montserratí al Reclau Viver, l'Arbreda, Pau i Mollet III a Serinyà, i a Bora Tuna a Llorà.

- L'Epicardial a la cova dels Encantats a Serinyà, Mariver i les Encantades de Martís a Esponellà, i a Cova s'Espasa i als Ermitons a Sadernes.

- Montboló a la Cova del Bisbe i a la Cova 120 a Sadernes.

El Neolític Mig-Recent, caracteritzat pels seus enterraments en "sepulcres de fossa", es sol trobar quasi sempre en zones agrícoles i més aviat planes i poc accidentades, per això en aquesta zona només se n'ha trobat un jaciment, per ara: el de la Fàbrica Agustí de Banyoles.

El Neolític Final-Calcolític es torna a trobar a les zones muntanyenques, ocupades en el Neolític Antic, i així es localitza a les Encantades de Martís, al Reclau Viver, Pau, l'Arbreda i els Encantats de Serinyà ⁽²³⁾.

El *Calcolític*, o civilització campaniforme, situada entre finals del neolític i començaments de l'Edat del Bronze, es coneix fonamentalment pels seus llocs d'enterrament, siguin coves, abrics o sepulcres megalítics. A la Garrotxa es coneixen el dolmen del Puig del Moro a Sant Aniol i el Menhir de la Pedra del Diable de Santa Pau. A la zona de muntanya baixa de Serinyà i entorns, es troba a les Encantades de Martís, Reclau Viver, Pau, Mollet III i a Porqueres.

L'Edat del Bronze, que s'inicia cap al 1800 a.C., es caracteritza per la utilització del coure, aliat amb altres metalls, bàsicament amb l'estany. Al llarg d'aquest període hi ha una entrada d'influències europees.

Del Bronze Antic és difícil determinar l'existència de jaciments en aquesta zona. Es coneixen alguns materials aïllats, destrals planes que tipològicament corresponen a aquest període, trobades al Bestrecà, la Cantina i el Crosca ⁽²⁴⁾. Pot ser d'aquest moment la cova d'en Jaume Puigmal ⁽²⁵⁾. Cova dels Encantats de Serinyà.

A cavall entre Bronze Antic - Bronze Mitjà, hi ha dues coves sepulcrales: la del Cadabre, a Montagut i la Cova 120 a Sadernes, que es diferencien bàsicament en el ritu d'enterrament emprat, ja que la del Cadabre és d'inhumació, que és el ritual generalitzat en aquest període, mentre que a la cova 120 s'hi troba incineració, com en algun jaciment del Sud de França del Bronze Mitjà (coves de l'Alta Garona) ⁽²⁶⁾.

Dues destrals de bronze de revores, datables en aquesta època, es varen trobar a Oix. A Serinyà hi ha materials del Bronze Mitjà a la cova dels Encantats i a Esponellà a les Encantades de Martís i a la Cova Mariver.

En el Bronze Final una entrada de pobles centre-europeus aporta moltes innovacions, tant pel que fa a la cultura material com a la vida espiritual, amb la substitució del ritu de la inhumació pel de la incineració. Al final d'aquest període s'introdueix la metal·lúrgia del ferro.

És evident que el Bronze Final d'aquí té contactes amb el de l'Empordà, una de les zones millor conegudes de Catalunya, però adaptant la nova cultura a les seves característiques orogràfiques i ambientals. Apareixen jaciments a l'aire lliure, sense que per això deixin d'utilitzar-se les coves, com fins ara.

A la Garrotxa es coneixen els jaciments cavernícoles de les coves de les Monges i els Ermitons, i el lloc a l'aire lliure de Santa Bàrbara de Pruneres. A la zona de Serinyà, els Encantats, el Reclau Viver i la Cova d'en Pau, i les Encantades de Martís a Esponellà.

L'economia de l'Edat del Bronze en aquesta zona és predominantment pastoral, i els estudis de la fauna trobada a la Cova 120, de J. Estévez, i a la cova de les Monges, d'A. Toledo, mostren, a la 120, com a animals domèstics els ovicàprids i el cavall i a la de les Monges ovicàprids, porc i bou. Les troballes faunístiques d'aquesta segona cova explicarien una ramaderia ben establerta i una certa sedentarització, per la presència de porc, únic indicatiu d'aquesta situació fins ara ⁽²⁷⁾. Malgrat això, és evident que es degué practicar l'agricultura (segons demostra la troballa de molins de mà) i també està documentat el coneixement del teler.

Cap a finals del S. VII a.C. apareix el *Ferro* a Catalunya, introduït pels indoeuropeus, que produeix una sèrie de canvis profunds en la societat. L'hàbitat cavernícola experimenta una regressió en favor dels establiments a l'aire lliure. Els poblats es situen en llocs que els permetin la defensa. Hi ha un canvi tecnològic en les ceràmiques i els objectes metàl·lics i apareix la metal·lúrgia del ferro. Les pràctiques funeràries es diversifiquen, i apareix al mateix temps la incineració simple i la complexa o tumulària ⁽²⁸⁾.

A la Garrotxa, el Final del Bronze i començament del Ferro es troba representat a la necròpolis del Pla de Gibrella (Capsec), que es data entre 650 i 625 a.C., en el moment de transició ⁽²⁹⁾.

A Porqueres, en el jaciment del Castell, lloc on sembla haver-hi hagut establiment humà més o menys continuat des del Neolític, s'hi han trobat una sèrie de materials arqueològics d'aquest moment ⁽³⁰⁾. Aquest període també es veu representat a Serinyà. A l'Empordà el lloc més proper que ha donat materials d'aquest moment és el Mas Castellà, de Pontós, prop del Fluvià i, per tant, en el camí d'accés d'aquesta zona.

Des de finals del S. VII a.C. també van arribant a Catalunya pobles colonials mediterranis: els fenicis, procedents del S. de la Península, els grecs, i en menor mesura els etruscs. Les seves influències sobre el món indígena de la zona, juntament amb les aportacions centre-europees, donaran lloc a la formació de la *Cultura Ibèrica*, tant a Catalunya com a tota la façana de llevant de la península. Aquesta cultura es caracteritza per l'establiment humà en poblats fortificats o en

llocs fàcils de defensar, l'adopció del torn per fabricar ceràmiques, el desenvolupament de la metallúrgia del ferro i l'aparició de la primera escriptura autòctona peninsular.

L'establiment dels grecs a Catalunya es realitza, precisament, en el golf de Roses, entrada natural cap a la zona que estudiem. La colònia d'Empúries degué actuar com a centre de recollida de les produccions cerealistes del rera país, per exportar-les a Grècia. Per això es documenta una arribada de productes colonials grecs des de força aviat a la zona plana del Comtat de Besalú. A Pontós i a Castell de Porqueres hi ha ceràmica àtica de figures roges des de meitats del S. V. a.C. com a mínim ⁽³¹⁾. En canvi, la penetració de les influències hel·lèniques a la zona muntanyenca de la Garrotxa degué ser molt més lenta. L'únic poblat ibèric que s'ha trobat per ara en aquesta comarca és el de la Palomera, els materials més antics del qual són del S. III a.C. ⁽³²⁾.

Altres troballes esporàdiques de ceràmica ibèrica s'han fet en el Puig Castellar de Mieres, el Puig Trepador de Sant Aniol de Finestres, i ja d'època ibero-romana, el tresoret de les Planes.

Si les troballes arqueològiques ibèriques són escasses, en canvi sobre la tribu que va habitar aquestes contrades s'ha escrit força. A l'Antiguitat s'hi va referir Aviè, a l'"Ora Marítima", i Ptolomeu, que en la seva "Geographiké", escrita en el S. II d.C., hi situa els Castellani, i dona els noms de quatre ciutats: Sebendum, Bassi, Bessedà i Egosa, la primera de les quals ha estat identificada amb Besalú ⁽³³⁾. Amb tot, el nom de Castellani és dubtós, ja que l'única dada epigràfica que en tenim és la troballa, en una necròpolis d'Empúries, de tres "tabellae definitionis" datades en època augustea, en les quals es llegeix la paraula "olossitani" ⁽³⁴⁾, gentilici d'una tribu que s'ha situat als entorns d'Olot i que es relaciona amb algunes inscripcions sobre monedes.

El període següent, la *Romanització*, va iniciar-se a la península a partir d'Empúries. El procés de romanització va comportar l'abandonament dels poblats fortificats i l'ocupació de zones planes, en un nou tipus d'establiment, les "villae", i va ser lent. Va passar força temps abans la cultura indígena no va desaparèixer, especialment en les contrades més aïllades geogràficament ⁽³⁵⁾.

Els jaciments romans són molt abundants a tot Catalunya, ja que per primera vegada s'assolí l'ocupació integral del territori per una mateixa cultura. En el territori que estudiem, les zones planes o de muntanya baixa, obertes cap a les planes litorals, han donat nombroses restes. Entre les més importants podem citar el Mas Castell de Porqueres, que més que una vil·la degué ser un poblat o petita ciutat, i Vilauba, a Camós, el moment inicial de la qual se situa a finals del S. II a.C. ⁽³⁶⁾. Aquestes "vil·lae" perduren fins a època visigòtica. A la comarca de la Garrotxa, l'únic jaciment important conegut és el de la vil·la de Can Ring, de Besalú. Això no vol pas dir que no n'hi hagi més. Probablement no es coneixen per falta de prospeccions.

La via del Capsacosta, encara que en el seu estat actual deu ser resultat de diverses transformacions, és indubtablement d'origen romà; és una de les vies secundàries de la Via Augusta ⁽³⁷⁾. La seva mateixa existència, travessant la Gar-

rotxa i facilitant l'accés a les explotacions mineres de l'Alta Garrotxa i el Ripollès, presuposa la seguretat de l'existència d'altres jaciments romans.

Troballes aïllades s'han efectuat en el Clot Fondo de la Riba, a la vall de Bianya, a Ca l'Ermità de Batet i en alguns altres llocs⁽³⁸⁾.

Consideracions finals

Aquest breu repàs als coneixements que es tenen actualment sobre l'Arqueologia Prehistòrica, Protohistòrica i Clàssica en el Comtat de Besalú, posa de manifest que totes les dades procedeixen d'una dotzena escassa de jaciments, situats quasi tots en dos focus ben concrets, fora dels quals les troballes són més rares. Malgrat això, és un dels territoris, dins el conjunt de Catalunya, que es pot considerar més ben conegut en algun dels períodes prehistòrics, especialment en Paleolític Mig i Superior, pels que és un lloc bàsic per establir una seqüència cronològica i cultural. Els jaciments que hi ha abracen 100.000 anys d'història humana, com a mínim.

Les èpoques més fosques i poc conegudes són la ibèrica i la romana, sobretot a l'àrea de la Garrotxa.

Només el coneixement integral del territori, assolit per mitjà de bones prospeccions i per la investigació moderna dels jaciments arqueològics, pot donar en el futur una visió més completa i exacta. Amb tot, s'ha de dir que els problemes que té plantejats l'Arqueologia aquí, són semblants als de la resta de Catalunya, i que només un desenvolupament equilibrat d'aquesta ciència en tot el territori català ens permetrà de solucionar aquests problemes.

NOTES

- (1).- Sobre aquest tema, veure Sanmartí i Ripoll *Emporion: Història de la Investigació a L'Avenç*, 38, 1981; p. 21 i ss.
- (2).- Alsius, P. *Serinyà. Reseña histórica de este pueblo desde la más remota antigüedad hasta los tiempos modernos*. Girona, 1895, p. 8 i ss.
- (3).- Vayreda i Saderra *Breve reseña de los descubrimientos arqueológicos llevados a cabo por el Centro Artístico de Olot*. Olot, 1878.
- (4).- Harlè, E. *La gruta de Serinyà* a Revista de Girona (antiga) (RGA) X, 1.886, p.88 i ss.
- (5).- Alcalde, G. i altres *Els primers grups humans de la Garrotxa*. Olot, 1.981.
- (6).- És molt important Canal i Soler, ed. *El Paleolític a les comarques gironines*. Girona, 1976.
- (7).- Botet i Sisó, J. *Dolium hallado en Santa Leocadia del Terri*. RGA XVII, 1893, p. 289.
- (8).- Danés, J. *La cova del Bisbe* a Pyrene III, 1951 p. 706.
- (9).- Corominas, J.M. *La cueva del Reclau Viver de Serinyà* a Annals de l'Institut d'Estudis Gironins (AIEG) III, 1948, p. 89-98; Cortada i Serramitjana *Porqueras, antiguo poblamiento junto al lago*, a Revista de Girona (RG), 42, 1968 p. 63-69; Sarquella, S. *Porqueras, inici de l'excavació d'un camp de sitges* a RG, 53 p. 62-65.

- (10).- Pericot, Ll. *La Arqueologia en la Província de Gerona* a RG, 1955 p. 63-67; Oliva, M. *Notícia de una cueva prehistòrica cerca de Sadernas* a AIEG, II, 1947, p. 265; Corominas, M. *Nota preliminar sobre el poblado romano de Besalú* a AIEG, XIV, 1960, p. 307-314; Riuró, F. *Tessela arqueològica: El valle de Sant Aniol de Finestres* a RG, 48, 1969, p. 19-21.
- (11).- Muñoz, A.M. i Pericot, M.L. *Excavaciones en la cueva dels Ermitons (Sadernas, Gerona)* a Pyrenae, 11, 1975, p. 7 i ss.
- (12).- De Lumley i Ripoll *El Paleolític Medio en Catalunya* a Ampurias, 26-27, 1964-65, p.2-67.
- (13).- Mallarach, J.M., *Relació del vulcanisme olotí amb l'Arqueologia a El Paleolític...* cit., p. 106.
- (14).- Mir, A. *El Paleolític Mig a L'Arqueologia a Catalunya*, avui, Barcelona, 1982, p.22.
- (15).- Diversos autors *El Paleolític a les comarques ...*cit i Maroto, J. *L'Estratigrafia de la cova de Mollet III a IIIa*. Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú, 1976, p.227.
- (16).- Soler, N. *L'Arbreda a El Paleolític...* cit. p. 148.
- (17).- Estevez, J. *El Reclau Viver a El Paleolític...* cit. p. 132.
- (18).- Soler, N. *L'Arbreda a L'Arqueologia a Catalunya...* cit. p. 25.
- (19).- Alcalde i Oller *Notícia sobre el jaciment de Can Godomar de Batet* a Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca, 1.978, p. 121 i ss.
- (20).- Estevez i Vila *L'Epipaleolític a L'Arqueologia a...* cit. p. 27.
- (21).- Pons i Toledo *Estat de la qüestió de l'Edat del Bronze a les comarques de la Garrotxa i el Ripollès a XIè*. Symposium de Prehistòria peninsular, AusaX. Vic, 1982, p. 165 i ss.
- (22).- Tarrús, J. *L'Alta i la Baixa Garrotxa del Neolític al Calcolític a XIè*. Symposium de Prehistòria... cit. p. 131 i ss.
- (23).- C. de N. *El neolític a L'Arqueologia a Catalunya ...*cit p. 35 a 55.
- (24).- Alcalde i altres *Els primers grups humans ...*cit. p. 9.
- (25).- Pons i Toledo, op. cit. p. 172.
- (26).- Alcalde i altres op. cit. p. 10 i 11.
- (27).- Pons i Toledo, op. cit. p. 176.
- (28).- Gasull, Picazo i Pons, *Ira. Edat del Ferro i Món Colonial a L'Arqueologia a...* cit. p. 83 i ss.
- (29).- Vilà, M.V. *El armamento de hierro de Capsec (Olot, Gerona)* a Pyrenae, 12, 1976, p. 141-147.
- (30).- Pons, E. *Una sivella de cinturó de placa hexagonal i taló rectangular trobada al jaciment de Porqueres a IIIa*. Assemblea d'Estudis del Comtat de Besalú, 1976, p. 257.
- (31).- Martín, M.A. *El yacimiento indígena pre-romano de Mas Castellá de Pontós (Girona)* a XV Congreso Nacional de Arqueologia Lugo, 1977 p. 77; Domènech, M.C. *El Castell de Porqueres yacimiento ibero-romano junto al lago de Banyoles* a XV Congreso Nal... cit. p. 869 i ss.
- (32).- Rodríguez i altres, *El material arqueològic del poblament ibèric de la Palomera* a RG, 106, 1984, p. 29.
- (33).- Corominas, J.M. *El poblado ibero-romano de Sebendunum* a Pyrene 2, 1962, p. 63 i ss.
- (34).- Lamboglia, N. *Una nuova popolazione pirenaica: gli Olositani* a Rivista di Studi Liguri XXV, núm. 3-4, 1959, p. 147 i ss.
- (35).- Arxé i Guitart, *Mon Romà: República a L'Arqueologia...* cit. p. 111.
- (36).- Nolla, J.M. *Vilauba, Camós*, a Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys, 1982, p.338.
- (37).- Casas, J. *La via Romana del Capsacosta Olot*, 1983.
- (38).- Sala, R. *Romanització de la Garrotxa a III Assemblea d'Estudis...* cit., p. 365-392.